

DOBŘE MRAVY - JEJICH ÚLOHA V DNEŠNÍM SVĚTĚ

JIŘÍ ZEMAN

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá smyslem aplikace institutu dobrých mravů v judikatuře českých soudů. Na konkrétních příkladech této aplikace se pokouší porozumět jak jednotlivci (zejména lidé bez právnického vzdělání) vnímají právo, spravedlnost, justici a svoji roli v těchto entitách každodenní všednosti.

Key words in original language

Dobré mravy; dnešní svět; právo; spravedlnost; justice

Abstract

The paper deals with the meaning of the application of the institute of the good manners in the practice of the Czech courts. It tries to understand how people (especially people without legal education) perceive the law, righteousness, justice and their role in these entities of the everydayness, based on the specific examples of the practice of the Czech courts.

Key words

Good manners; today's world; law; righteousness; justice

1. ÚVOD

V české literatuře¹ lze nalézt poměrně rozsáhlé stati, které se snaží více či méně úspěšně dobré mravy jednak definovat a jednak přispět k objasnění limitů jejich aplikace v praxi. K oběmu přitom začasté používají zvláště závěry judikatury zejména Nejvyššího a Ústavního soudu. Tento pohled na dobré mravy je sice užitečný, ovšem ve spleti kazuistických příkladů, kdy a jak institut dobrých mravů použít, se poněkud ztrácí jiná, dle mého názoru ale základní otázka: proč musely dobré mravy jako „pozitivistická“²

¹ Za všechny jmenujme například Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a se zákonným zákazem. Právní rozhledy. 2000, č. 6, s. 250 – 252, ISSN 1210-6410; Pauldura, L. Aplikace dobrých mravů a zásad poctivého obchodního styku. Právní fórum. 2010, č. 4, s. 166 – 171, ISSN 1214-7966; Bubelová, K. Dobré mravy v judikatuře Ústavního soudu ČR. Právní fórum. 2010, č. 1, s. 1 – 7, ISSN 1214-7966 mnohé další.

² Označit dobré mravy za „pozitivistickou“ kategorii v právním slova smyslu je podle mého názoru, jak se o tom zmíním ve svém příspěvku, poněkud značně zjednodušující, nicméně na tomto místě jsem chtěl vyzdvihnout skutečnost, že zákonodárce považoval za nutné učinit dobré mravy výslovně součástí konkrétních právních předpisů. To totiž i přes jejich značnou historickou tradici není samozřejmostí. Například ABGB (JGS Nr. 946/1918) ve svém původním znění {které je dostupné například v elektronické databázi ALEX (Historische Rechts -und Gesetztexte Online) provozované Rakouskou národní knihovnou

kategorie vlastně vzniknout.³ Dále je třeba se ptát, jaká je vlastně jejich povaha, resp. o jakých právně-filozofických charakteristikách společnosti institut tohoto typu vypovídá. Tyto a jim podobné otázky svým způsobem, dle mého názoru, totiž přesahují hranice daného právního odvětví (například občanského práva)⁴, jak bude ukázáno níže, vypovídají mnohé o povaze – v našem případě – české státnosti a hodnotách, na nichž je založena. Připomenutí si těchto souvislostí je přitom evidentně velmi naléhavé, neboť události poslední doby⁵ ukazují na poměrně hlubokou společenskou proměnu, která se, zdá se, velmi nekompromisně distancuje od zmíněných hodnot platících donedávna za nepřekročitelné. Jsem si samozřejmě vědom toho, že problematika dané společenské proměny přesahuje jeden vědní obor - zde právo - a rovněž toho, že hodnotit společnost a její vývoj je

– ALEX [databáze online]. Vídeň (Rakousko) : Österreichische Nationalbibliothek, 2003 – 2011 [citováno 25. 4. 2011]. Dostupné z URL < <http://alex.onb.ac.at/>> } dobré mravy zmiňoval toliko v § 26, a to v tom smyslu, že nedovolenými společnostmi jsou mimo jiné ty, jež se přiči dobrým mravům.

³ Toliko pro úplnost dodávám, že zakotvení podobných kategorií je v právních řádech poměrně obvyklé, byť možnosti jejich aplikace a teoretická východiska, z níž vychází, se přece jen nikoliv nevýznamně liší. Lze se přitom setkat například institutem s dobré víry a poctivého jednání (good faith and fair dealing) s dobrou vírou jako objektivní kategorií (Treu und Glaube), s dobrou vírou jako kategorií subjektivní (Gute Glaube), s přiměřeností (Reasonableness) atd. V podrobnostech srov. například Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu : obsahové meze platnosti právních úkonů (smluv) z hlediska rozporu se zákonem, dobrými mravy a veřejným pořádkem. 2. vyd. Praha : C.H. Beck, 2004, 301 s. (zvláště pak část druhá této knihy), ISBN 978-80-7201-814-7.

⁴ V této souvislosti je třeba upozornit, že institut dobrých mravů není zdaleka v současném právním řádu České republiky zakotven toliko v § 3 zákona č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“ nebo „OZ“). Naopak pracují s nimi mnohé předpisy soukromoprávní (například zákon o rodině), ale také předpisy veřejného práva - dobré mravy zmiňuje například ustanovení § 36 odst. 2 zákona č. 284/2001 Sb., o vodovodech a kanalizaci, ve znění pozdějších předpisů; ustanovení § 12 odst. 1 písm. c) zákona č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti atp. Srov. k tomu Bubelová, K. Dobré mravy v judikatuře Ústavního soudu ČR. Právní fórum. 2010, č. 1, s. 1 – 7, ISSN 1214-7966.

⁵ Budiž zde vzpomenut, na první pohled možná trochu nelogicky náleží Ústavního soudu ze dne 18. 1. 2011, sp.zn. Pl. ÚS 57/10, kde Ústavní soud dospěl k závěru – na rozdíl od Krajského soudu v Ústí nad Labem – že uplácet voliče při volbách do obecních zastupitelstev je nepřipustné; jmenovaný krajský soud naopak uzavřel, že uplácení voličů lze sice považovat za nečestné a nepoctivé vedení volební kampaně, nicméně zákon o volbách do zastupitelstev obcí takové jednání - na rozdíl od zákona o volbách do Parlamentu České republiky - nezakazuje. Média – srov. například komentář Petra Nováčka vložený v audio souboru ve zprávě Bartůňkové, T. a kol. Ústavní soud otevřel cestu k novým volbám v Krupce. [citováno 25. 4. 2011]. Dostupné z URL <http://www.rozhlas.cz/zpravy/regiony/_zprava/841906> – pak rozhodnutí Ústavního soudu, jež krajský soud za jeho výklad volebního zákona kritizoval, takřka adorovala. Zamysleme-li se ovšem dle mého soudu nad tímto případem, příliš mnoho důvodů k radosti nemáme. Společenské klima je dnes takové, že volič bez mrknutí oka prodá jedno ze svých základních (ne-li nejzákladnější) práv a my se posléze z úst krajského soudu (sic!) dozvíme, že kupování hlasů voličů není v případě obecních voleb výslovně zakázáno, protože je tedy patrně (?) povoleno.

značně obtížné a svým způsobem nespravedlivé. Ostatně snad proto si Max Weber přál, aby sociologie byla vědou, která zkoumá, ale nehodnotí.⁶ Na druhou stranu není možné před touto proměnou zavírat oči, a to zvláště za situace, kdy se elity - lhostejno, zda národní či mezinárodní - k hodnotám konvenujícím dobrým mravům či podobnému institutu stále hlásí.

2. O DOBRU A SPRAVEDLNOSTI⁷

Jak jsem naznačil výše v úvodu, domnívám se, že skutečnost, že český právní řád využívá institut dobrých mravů, a to dokonce nejen v rámci soukromoprávního kodexu, kde jsou dobré mravy dokonce jakousi zastřešující klauzulí,⁸ ale také v rámci veřejnoprávních odvětví (srov. výše), má dalekosáhlé důsledky. Svědčí totiž podle mého o tom, že právní řád České republiky uznává přirozenoprávní pojetí práva – to znamená, že život společnosti kromě pravidel zakotvených v právních předpisech ovlivňují též pravidla, jež stojí poněkud mimo člověkem výslovně stanovený systém.⁹

2.1 DOBRO A SPRAVEDLNOST - KOREKTIV VLASTNÍ NEDOKONALOSTI?

Jsou-li tedy dobré mravy projevem přirozeného práva nezbyvá tedy, než naši pozornost zaměřit právě na něj. Podle mého přitom lze na přirozené právo (resp. jeho projevy) nahlížet ve třech rovinách:

1) Přirozené právo jako korektiv pozitivního práva, jehož má být v konkrétním případě, při úpravě konkrétní životní situace použito – nabízí-li tedy pozitivní právo dvě interpretační alternativy, musí ten, kdo pozitivněprávní pravidlo aplikuje zvolit tu variantu, která odpovídá co možná nejspravedlivějšímu uspořádání společnosti. Není tedy vlastně důležité, zda pozitivní právo obsahuje nějakou zmínku či odkaz nebo uznání na „nadpozitivních hodnot“ (tedy i dobrých mravů). Důležitý je zde

⁶ Srov. k tomu Weber, M. Objektivita sociálněvědního a sociálněpolitického poznání. In Metodologie, sociologie a politika; vybral a uspořádal Miloš Havelka. 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 2009, s. 7 – 63, ISBN 978-80-7298-389-6

⁷ Stejnomenou stať publikoval v Lidových novin profesor Jiří Přibáň – srov. Přibáň, J. O dobru a spravedlnosti. [citováno 25. 4. 2011]. Dostupné z URL <<http://epaper.lidovky.cz>>. Jedná se o jeden z textů polemiky mezi procesorem Pavlem Holländerem a Jiřím Přibánem, která proběhla v rámci Lidových novin na podzim roku 2010. Oba filozofové se snažili předestřít svoje argumenty pro tvrzení, že demokratický právní stát dnešního evropského typu stojí (resp. nestojí) na přirozenoprávních základech.

⁸ Byť jejich užití je omezeno samotnou hypotézou ustanovení § 3 občanského zákoníku.

⁹ Německý Základní zákon v této souvislosti ve svém článku 20 deklaruje, že moc výkonná a soudnictví je vázána zákonem a právem.

interpret, který například v osobě soudce právo vykládá a tím jej vlastně dotváří.¹⁰

2) Normu vytváří člověk, který si s sebou přináší určité vzorce, resp. preferenci hodnot; vytváří-li následně tento jedinec pozitivní pravidlo chování, vnáší do něj svoje spravedlnostní představy.¹¹

3) „Nejtvrdějším“ projevem přirozeného práva (vůči právu pozitivnímu) je pak situace, kdy pozitivní právo je až v nesnesitelném rozporu se spravedlností, a proto je buď zrušeno a nahrazeno novou právní úpravou nebo sice zrušeno není, ale pro svůj rozpor s hodnotami spravedlnosti se prostě nepoužije.¹²

2.2 DOBRO A SPRAVEDLNOST - „POZITIVOVANÉ“ PRÁVO?

Lze se setkat s názorem,¹³ že argumentovat v pozitivním právu hodnotami přirozenoprávními¹⁴ není možné, neboť se jedná o různé normativní systémy, kdy není ani možné argumentaci ryze pozitivistickou podpořit hledisky přirozenoprávními, natož je pak dokonce činit její součástí. Jiná situace ovšem, v souladu s tímto názorem, údajně nastává například tehdy, je-li sama přirozenoprávní hodnota součástí pozitivního práva nebo na tuto hodnotu pozitivněprávní norma alespoň odkazuje. S tímto názorem ovšem nemohu souhlasit. Naopak se domnívám, že odkazuje-li právní norma na nějakou přirozenoprávní kategorii, zvláště bez toho, aniž by jí rozvíjela (což je podle mého názoru příklad právě § 3 občanského zákoníku), pak nelze tvrdit, že tato kategorie (v našem případě dobré mravy) již není přirozenoprávní povahy. Jednak je podle mého správné připomenout výše

¹⁰ Srov. k tomu Raz, J., *On the Nature of Law*. Archives for Philosophy of Law and Social Philosophy, 82 (1996), s. 23. – parafrázováno a citováno podle Holländer, P., *Filosofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 26, ISBN 80-86898-96-2.

¹¹ Srov. k tomu Weinberger, O. *Přirozené právo a právní argumentace*. Právník. 1993, č. 3, s. 193 – 202, ISSN 0231-6625.

¹² Parafrázováno podle Holländer, P., *Filosofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 25, ISBN 80-86898-96-2. Profesor Holländer v této souvislosti poznamenává, že poválečné období se soustředilo na hledání „morálního minima“, kterým by mělo být zasahováno do pozitivního práva, a to i za cenu porušení některých základních principů, na nichž je právo budováno (například princip právní jistoty a zákaz retroaktivity). Podle Holländera se můžeme vydat buď „Radbruchovou cestou“ spočívající v deklarování pozitivního práva za neplatné s účinky *ex tunc* anebo „cestou Hartovou“, která spočívá v již zmíněném zrušení pozitivního práva a jeho nahrazením právem novým, s retroaktivními účinky.

¹³ Jeho podrobné a částečně i kritické analýze se věnuje například Hanuš, L. *Svévole a morální argumentace v právu*. In *Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition*. Brno : Masaryk University, 2009, s. 700 – 715, ISBN 978-80-210-4990-1.

¹⁴ Doktor Hanuš hovoří o tzv. morální argumentaci – Hanuš, L. *Svévole a morální argumentace v právu*. In *Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition*. Brno : Masaryk University, 2009, s. 702, ISBN 978-80-210-4990-1.

zmíněný názor O, Weinbergera v tom smyslu, že pozitivním právem se přirozené právo prolíná, neboť normotvůrce sám je hodnotově ovlivněn. Jsou-li Weinbergerovy předpoklady o vtisknutí určité hodnoty pozitivnímu právu správné, a zároveň – při určitém zobecnění – platí, že byla-li by taková norma, vytvořená lidskou bytostí, aplikována zjevně nespravedlivým způsobem, pak - ač stále formálně zůstáváme v rovině pozitivního práva - takovouto aplikaci nelze ani z hlediska právního pozitivismu považovat za správnou. Nadto právě příklad ustanovení § 3 občanského zákoníku ukazuje, že normotvůrce se na přirozené právo toliko odkazuje, resp. částečně u tohoto konkrétního ustanovení omezuje možnost jeho aplikace na výkon práv a povinností, ovšem jeho obsah ponechává – což je záhodno – zcela mimo svoji snahu o bližší vymezení. Dobré mravy tedy stále zůstávají v říši „Platonových idejí“ a to, že na ně výslovně odkazuje například občanský zákoník, je vlastně jen stínem na stěně jeskyně.¹⁵ Tomuto výkladu podle mě ostatně odpovídají některé judikatorní závěry, ať už Nejvyššího nebo Ústavního soudu, které se pokoušely dobré mravy alespoň rámcově definovat¹⁶ a které vycházejí z toho, že dobré mravy jsou souhrnem všeobecně uznávaných mravních (etických) a kulturních zásad.

Na základě výše uvedeného mám za to, že ono dělení na právo pozitivní a právo přirozené se poněkud přežilo. Ostatně v dnešní době, kdy stát zajišťuje (resp. se snaží zajišťovat) například právo na spravedlivý proces v co možná nejširší míře,¹⁷ by striktní oddělování přirozeného a pozitivního práva působilo poněkud schizofrenně. Není rovněž pravda, že by například soud zohledňující při svém rozhodování přirozenoprávní hodnoty vybočil ze svého ústavou zakotveného postavení a stal by se nikoliv „soudem práva“, ale „soudem morálky“. Opět totiž v souladu s výše uvedeným názorem profesora Weinbergera, podle mého platí, že je-li v každé člověkem vytvořené normě přítomno určité množství morálky, pak měla-li by tato norma způsobit při svém působení nespravedlnost, dochází tak ke stavu, kdy je porušena sama tato norma, byť se to tak, nazíráno hledisky formálními, nemusí na první pohled jevit.¹⁸

¹⁵ Platon, *Der Staat : Politeia*. Übersetzt Karl Vretska. 1. Aufl. Stuttgart : Philipp Reclam, 1982. Buch VII, Teil 517b, ISBN-10: 3150082056.

¹⁶ O náznak stanoviska judikatury se v tomto směru pokouší například Králík, M. Rozsah použitelnosti institutu dobrých mravů v judikatuře Nejvyššího soudu České republiky. *Soudní rozhledy*. 2010, č. 2, s. 41 – 46 (zejména strana 41, kapitola II. Pojmová stránka problému a poznámka pod čarou č. 1 a 2 zde zakotvená), ISSN 1211-4405.

¹⁷ Dovolím si v této souvislosti podotknout, že mnohdy ona snaha státu poskytnout jedinci co možná nejširší ochranu, přerůstá spíše v jakousi „hypertrofovanou“ spravedlnost, která ve svém důsledku přinese méně užitečného, než kdyby byl například přístup k některým opravným prostředkům v rámci soudní soustavy přísněji vymezen.

¹⁸ K obdobnému závěru dochází i profesor Holländer, byť k tomu využívá východiska nikoliv Weinbergerova, ale Alexyho – srov. k tomu Holländer, P., *Filosofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 27, ISBN 80-86898-96-2.

Tato právě naznačená konstrukce má - nahlíženo objektivně - skutečně přece jen jednu vadu na kráse - tedy alespoň na první pohled. Aplikuje-li soud pozitivní právo v souladu s přirozenoprávními hodnotami, často tak, jak už bylo řečeno, vlastně dotváří právo, resp. mnohdy akcentuje právě onu „mravní“ složku právní normy, která je v ní skryta, či přesněji podle jeho názoru je v ní skryta. V souladu s dělbou moci by ovšem neměl být vázán zákonem – srov. k tomu například článek 95 odst. 1 Ústavy, který mimo jiné říká, že soud je při svém rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu. Doktrína si je tohoto problému dlouhodobě vědoma a většinou tuto otázku řeší tak, že vázanost soudu zákonem vykládá jako vázanost soudu právem¹⁹ – je to v podstatě stejná koncepce, jaká je použita v námi shora citovaném článku 20 odst. 3 Základního zákona. Dodejme, že tento výklad lze považovat za správný a rozhodně tímto způsobem, jak bude ukázáno vzápětí, nedochází k porušení koncepce dělby moci. Je-li totiž soud vázán zákonem, je vázán mimo jiné i ústavním zákonem, tedy Ústavou. Její přirozenoprávní zaměření přitom podle mého netřeba jakkoliv obhajovat. Je to však rovněž sama Ústava, která při zakotvení kompetencí jednotlivým orgánům veřejné moci – tedy i soudům – staví mantinely a omezení. V námi projednávané dílčí problematice je pak významný článek 95 odst. 2 Ústavy, který praví, že má-li soud při své rozhodovací praxi použít zákon, který je v rozporu s ústavním pořádkem, to znamená i Ústavou samotnou, předloží věc Ústavnímu soudu. Z toho dovozují, že Ústava počítá se dvěma alternativami (podporována dalšími ústavními a podústavními předpisy):

1) Je-li to možné, nechť soud pozitivní právo aplikuje v souladu s hodnotami přirozeného práva. Zde samozřejmě nastává onen výše uvedený problém, neboť soud výkladem a aplikací pozitivněprávní normy ovlivňuje důsledky, které tato norma v reálném světě má. Na druhou stranu snad ani nejzarytější zastánci právního pozitivismu se nemohou domnívat, že by aplikující orgán (tedy i soud) mohl přistupovat k normě jako k něčemu sterilnímu. Podle mého je totiž prakticky nereálné, aby při aplikaci práva nedocházelo k jeho dotváření. Na druhou stranu proces dotváření a aplikace práva má své limity. Limitem právě tohoto procesu je onen článek 95 odst. 2 Ústavy. To tedy v případě České republiky. Měl-li by soud aplikovat zákon, který je podle něj v takovém rozporu s přirozenoprávními hodnotami, že jeho výklad v souladu s nimi není možný, pak nastane situace

2) kdy soud předloží věc Ústavnímu soudu. Shledá-li Ústavní soud za této situace, že výklad toho kterého konkrétního právního předpisu v souladu s přirozeným právem není možný, předpis zruší.

¹⁹ Srov. k tomu přiměřeně nejnověji Šimíček, V. In Bahýřová, L. a kol. Ústava České republiky : komentář. Praha: Linde, 2010, s. 1284 a násl., ISBN 978-80-7201-814-7.

Domnívám se zkrátka, že ono vykročení moci soudní ze zažité koncepce dělby moci ve skutečnosti odehrává toliko uvnitř té které normy, kdy jde o věc zcela přirozenou a bez ní v podstatě není aplikace práva možná. Pokud onen prostor „uvnitř“ normy je příliš malý na to, aby tato norma (toto pravidlo chování) mohlo být aplikováno v souladu s hodnotami přirozenoprávními, pak je Ústavním soudem zrušena a je to opět normotvůrce, kdo jí nahradí právem novým.

3. ZÁVĚRY

Na základě výše uvedeného výkladu – jenž nesměřoval k dobrým mravům přímo, o to více se však snažil porozumět jejich podstatě a jejich zařazení v pozitivním právu, lze učinit zejména následující závěry: dobré mravy jsou projevem uvědomění si člověka, že není sto za pomoci pozitivního práva upravit společenské vztahy tak, aby byly prosty jakékoliv dysfunkce. Z předchozího plyne, že dobré mravy – stejně jako přirozené právo samo – mají tyto základní funkce: normativní, korektivní a interpretační.²⁰ Normativní funkce dobrých mravů se projevuje nejen při zaplňování mezer v existujícím pozitivním právu, ale také jako normotvůrčova představa o spravedlnosti při vytváření pozitivního práva. Korektivní funkce dobrých mravů se projevuje jako mez, jež nedovoluje existující pozitivní právo použít pro jeho rozpor s přirozenoprávními hodnotami.²¹ Konečně interpretační funkce dobrých mravů stanoví povinnost aplikovat existující pozitivní právo v souladu s těmito hodnotami. Přitom je třeba si uvědomit, že použití dobrých mravů by se mělo dít uvážlivě. Zjednodušeně řečeno, umění právnické (to je umění porozumět spravedlnosti) není dosaženo tehdy, řekneme-li bez rozmyslu, že je něco nespravedlivé, ale pokusíme-li se to, co se jeví být nespravedlivé, uchopit tak, aby spravedlnosti bylo dosaženo. Jednotlivé funkce dobrých mravů tedy mají svoji hierarchii, kdy nejšetrnější k pozitivnímu právu je funkce normativní v té její rovině, kdy přirozenoprávní hodnoty se promítají do samotné nově vznikající právní normy; dále funkce interpretační, kdy existující pozitivní normu vyložíme odpovídajícím způsobem. Na onu „stupnici šetrnosti“ k pozitivnímu právu můžeme podle mého názoru dále zařadit funkci normativní, kdy je existující oblast pozitivního práva „doplněna“ v souladu s přirozenoprávními hodnotami. Poslední na dané stupnici je konečně funkce korektivní.²² Tyto funkce dobrých mravů, ač jejich vymezení může být diskutní, ve svém

²⁰ Tato „názvoslovná kategorizace“ plyne podle mého např. z Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu : obsahové meze platnosti právních úkonů (smluv) z hlediska rozporu se zákonem, dobrými mravy a veřejným pořádkem. 2. vyd. Praha : C.H. Beck, 2004, s. 17 - 21, ISBN 978-80-7201-814-7.

²¹ Ona „nepoužitelnost“ se ale přirozeně nemusí projevovat nepřetržitě. I pravidlo chování, které obvykle není hodnotově rozporné, může za konkrétních okolností způsobit nespravedlnost.

²² Při vymezení, resp. oddělení jednotlivých funkcí jde samozřejmě o kategorizaci nanejvýš schématickou, neboť interpretace zároveň také normotvorným úsilím atd.

souhrnu (ve své vhodné kombinaci) a při snaze o jejich aplikaci v každodenním životě, pak mohou pomoci k tomu, že se náš svět stane spravedlivější, že se vydáme - řečeno slovy Ústavního soudu - cestou nalézání práva.²³ Tato závěrečná myšlenka přitom ode mě není bohapustým nafoukaným memorováním. Naopak. Je to poznání z praxe. Za těch několik málo let svého aktivního praktického života jsem dospěl k poměrně triviálnímu poznání, jež se mi ale neustále potvrzuje. Čím méně se snažíme nalézat přirozené právo v našem každodenním životě, tím více onoho přirozeného práva – oněch dobrých mravů – musíme nalézat v právu pozitivním. A to je škoda. Neboť je to často způsob poměrně neefektivní a komplikovaný.

Literature:

- ALEX [databáze online]. Vídeň (Rakousko) : Österreichische Nationalbibliothek, 2003 – 2011 [citováno 25. 4. 2011]. Dostupné z URL <<http://alex.onb.ac.at/>>
- Bahýřová, L. a kol. Ústava České republiky : komentář. Praha: Linde, 2010, 1533, ISBN 978-80-7201-814-7
- Bartůňková, T. a kol. Ústavní soud otevřel cestu k novým volbám v Krupce. [citováno 25. 4. 2011]. Dostupné z URL http://www.rozhlas.cz/zpravy/regiony/_zprava/841906
- Bubelová, K. Dobré mravy v judikatuře Ústavního soudu ČR. Právní fórum. 2010, č. 1, s. 1 – 7, ISSN 1214-7966
- Hanuš, L. Svévole a morální argumentace v právu. In Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno : Masaryk University, 2009, s. 700 – 715, ISBN 978-80-210-4990-1.
- Holländer, P., Filosofie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 303 s., ISBN 80-86898-96-2
- Králík, M. Rozsah použitelnosti institutu dobrých mravů v judikatuře Nejvyššího soudu České republiky. Soudní rozhledy. 2010, č. 2, s. 41 – 46

²³ Srov. k tomu nález Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2005, sp. zn. I ÚS 643/04, Ústavní soud České republiky, Sbirka nálezů a usnesení, svazek 38, str. 367.

- Pauldura, L. Aplikace dobrých mravů a zásad poctivého obchodního styku. Právní fórum. 2010, č. 4, s. 166 – 171, ISSN 1214-7966
- Platon, Der Staat : Politeia. Übersetzt Karl Vretska. 1. Aufl. Stuttgart : Philipp Reclam, 1982. Buch VII, 655 s., ISBN-10: 3150082056
- Přibáň, J. O dobru a spravedlnosti. [citováno 25. 4. 2011]. Dostupné z URL <http://epaper.lidovky.cz>
- Raz, J., On the Nature of Law. Archives for Philosophy of Law and Social Philosophy. 82 (1996), s. 23. – citováno podle Holländer, P., Filosofie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 26, ISBN 80-86898-96-2
- Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu : obsahové meze platnosti právních úkonů (smluv) z hlediska rozporu se zákonem, dobrými mravy a veřejným pořádkem. 2. vyd. Praha : C.H. Beck, 2004, 301 s., ISBN 978-80-7201-814-7.
- Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a se zákonným zákazem. Právní rozhledy. 2000, č. 6, s. 250 – 252, ISSN 1210-6410.
- Weber, M. Objektivita sociálněvědního a sociálněpolitického poznání. In Metodologie, sociologie a politika; vybral a uspořádal Miloš Havelka. 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 2009, 351 s., ISBN 978-80-7298-389-6.
- Weinberger, O. Přirozené právo a právní argumentace. Právník. 1993, č. 3, s. 193 – 202, ISSN 0231-6625.

Contact – email

110303@mail.muni.cz